

העבודה משחררת את האלד אבו עלי

אז שרוב

בסוף ההצגה, רוקד האלד אבו עלי עירום על שולחן עינויים, מכה עצמו במקל גדול וזועק: "די, נמאס לי לחיות, לא יכול יותר". אחר כך הוא מניח את המקל לצופים, מבקש גם מהם שיכבו אותו חזק, ולמרבית פליאתו, הם עונים "די בשמחה לבקשה להכות את הערבי המשקני יהודי ניצול שואה. אולי חזק מהתיירת הגרמנייה, שנסה מפניו כל עוד נפשה בה". "ברחה לא יכלו למצוא אותה". הוא עוד יחזור למעמך הזה, שמר כאיב לו פיסית, בהמשך.

האלד אבו עלי, ערבי ליד סכנין, בן 30, שחקן. ואם ברשימת העובדות הפשוטה-לא פשוטה הואת אין די, מתוספת ההצגה שהוא משתתף בה, "אריביט מאכט פריי מוטילונד אירופה". והכתב שבו טיבל עכו השנה, כדי לספק מונע את הסיפור ולחייב סובלני עניין: בלוש השנים האחרונות היה אבו עלי עוסק בלימוד אינטנסיבי של מרתף השואה, לטובת ההצגה. מסקרן, אך עדיין לא מרתף.

בשנתפחת תיבת חיוי של אבו עלי מתגלים פריטים, שהופכים את סיפורו למורכב עוד יותר. מורכבות שיר כולה להתחוות רק על רקע המרינה המופרעת שבה הוא חי. תיאטרון הוא עולמו, אך הוא מאמין שאין שחקנים בישראל; הוא מוסלמי במוצאו, אך כופר באלוהים; נשוי וערבייה, אך חושב שהיא נמצאת הרחק מאחוריו מבחינה רוחנית; חי בסכנין, אך מתעב את סכנין, שטרם מציקים לו (אך ריק) בגלל שהוא ערבי, החברה הערבית מולדתו בו רוק מפוגנת, הוא מרגיש שהוא חי בתחום, אבל הוא מאושר. אין נביא כפפר.

בתיאטרון של סכנין, כפר הולדתו, התחיל אבו עלי את דרכו בתיאטרון. שמונה שנים הופיע באינספור הצגות, שחלק מהן גם בים. הצגות פשוטות, עם מסר פשוט: "תיאטרון הפפר הוא פוליטי". תעשה מהו את, או לא יבוא לראות את ההצגה. חשבו להם מאד העניין של הארמיה, הלאום, זה שבגילם רבו גדול. כגלל זה עשיתי כל מיני הצגות פשוטות לוח, כמו לוקו בן לוקה (ומרן בן חמור) של אמיל הביבי, שהמכר שלה אומר, שבמחשבו בן תמור ישילוש – זה יהיה סוף העולם. ויש מקומות שבהם זה כבר קרה. כל העבודה התחבבה סביב העניין הפלסטיני והבעיה הישראלית-פלסטינית. מה הולך להיות ואיך לפתור את כל הבלגאן הזה. אני הייתי שם שחקן חובב, אבל התיאטרון היה ברמה גבוהה וחסיתי. עוד לא ידעתי לאן זה מוביל אותי ומה קו החיים שלי".

הוא אולי לא ידע, אבל בעלה של דורות, שפתח לו פנים לקלפים, אמר לו: "אלדך, אתה המשיך בתיאטרון כל החיים". בניתאי, זה די נכון. בסוף '84 נודע לאחיו של האלד, שקרב בעכו שבצפון, על פתיחת תיאטרון בעיר. הוא רצה שנים הלכו והשתתפו בחורות על הצגה, שנקראת "מנורת הזמן". שאלו אותם אם יש בכפר איוש שחקן. האם הפליג בשבועי האלד, וההזמון למוקם: "בנאי לשים. שאלו אותי אם אני יודע לשחק, אז אמרתי שיש שנים אני כבר שחקן. שאלו אם אני יודע לחלל. אמרתי: אני חלילן טוב. שאלו אם אני יודע לתופף. אמרתי: לא, גם לשיר לא שר טוב. לקח אותי, ושלחו אותי כאן ואת האחרים הביתה. מה אני כאן."

"בעיניי פה שלושה ימים בכוש, ובסכנין עוד עשיתי חירות. לפעמים נגמרה חורה בסכנין בתוש, ופה הייתי צריך להיות בשם. הרגשתי שאני יכול להתקדם כאן, ונבנתה את התיאטרון בסכנין. מאז הוא הפסיק לפעול. זה היה לפני שבוע שנים בדיוק. כנכסתי ל'מנורת הזמן', ואני בתוך המופע הזה כבר אלפי הצגות. אחרי שנה בעכו הרגשתי שמה שלמתי בכפר זה חסויה, שרק קליבתי את האומץ והרצון, אבל אני לא יודע שום דבר מעבר לזה. בתוך שחקן לא למדתי כן. לא עשיתי שום דבר נכון".

וכאן בא המפתח: "באותה תקופה פתחו כאן בית ספר לתיאטרון, ובמשך שלוש שנים למדתי שלושה ימים בשבוע, ושלושה ימים הצגתי. רק אחרי שלוש שנים הרגשתי שאני שחקן. קוראים לזה בית הספר השחקן הישראלי. שם לימדו אותי על השחקן, הכמאי, התפאורן, הלובשוש – הכל. נתנו לי הכל בבית הספר. היים אני כותב את התפקיד שלי, עושה את התפאורה, תופר את הבגדים. הרבה שחקנים שבאו מתל אביב, העני הגדולה כאילו, לא יכלו להמשיך. כי שחקן באיב, אחרי שלוש שנים בבית צבי או באוניברסיטה, והוא רוצה להיות כתיב – שתפאורו יכין לו תפאורה, שמר לבישן יכין לו את הבגדים, שהכל יהיה מוכן והוא יצטרך רק לעלות על הבמה. אני ככלל לא מאמין בזה. אני כל יום, בסוף התיאטרון, לוקח את חובל ושם בפה. פעמיים בשבוע אני שוטף את התיאטרון. חינכו אותי

שאם אני שותה קפה ולא מחזיר למקום, אני יכול לקבל השעיה של שבוע. אצלנו סדר ומשמעת היו מהתחלה, וככה מתנהג כל אחד להיות האחראי. זה קשה, אבל חשוב".

מקים מרכז התיאטרון בעכו הוא רודי מעייץ, כמאי וראש הקבוצה, שהזמין את נטע פלוצקי ורפי גול-רוטר, למשל, לצד אורחים מחו"ל, להנחות סרונאות שבחן השתתפו תלמידיו. מעייץ עצמו לא פיתח את השיטה יש מאין, כפי שמסביר אבו עלי: "81' הייתה לו ההצגה הראשונה בעכו, 'פונדק הרוחות'. הוא הגיע למקום הראשון, ואז הומנו לביים בווה צדק, ונפל בג' דול. ואז הוא תפס את הראש ושאל את עצמו, מה בעצם קרה? יש משהו בחינוך לתיאטרון בישראל שהוא לא נכון. הוא נסע לחו"ל כדי לדעת מה קורה בתיאטרון שם, וחיפש שיטות אחרות. בסוף הוא הביא שיטה חדשה לגמרי. התיאטרון שלנו מחפש כל הזמן שיטות אחרות שבביל ליצור משהו אמיתי, שמדבר על מה שקורה כאן במדינה. לא באנגולה ובמנגולה. צריך לעבוד מתוך החומרים שיש לנו".

"לפני שבוע שנים לא הייתי שחקן. היום אני מרגיש שאני מטפס על סולם. כשבנארם מגיע לשלב האחרון, הוא יורד לאט לאט. יש כאלה קופצים, יש כאלה נופי לים, שבורים את הראש ומתים. כשאני הגעתי למעלה בפעם הראשונה, ב'88, כשנתנו לי את תואר השחקן הכי טוב במגזר הערבי, לא חשכתי שאני פופץ למטה. ירדתי לאט לאט, ועכשיו אני עולה עוד פעם. כשאני מגיע לשלב האחרון, אני מחליט לרדת. השנה עשיתי עבורה טובה, וזה נתן לי הצלחה וגאווה. הגעתי למעלה. זה לא כמו שמעמתי שחקן אחר אומר, שבגלל הצלחה גדולה שהייתה לו בסרט, שלדעתו היא הכי גדולה שיכולה להיות, הוא לא יעשה עוד אחר. אני לא גומר בהצלחה, אלא מתחיל בה. וזה צריך להוביל לרוד הצלחה. בגלל זה צריך לרדת. שחקן מול קהל זה הדבר הכי פרימיטיבי שיש. רק תיאטרון 'חרד' וזה שלנו עובדים נכון. אומרים שגם רינה ירושלמי יש לה דברים מיוחדים, אבל אני עוד צריך לראות. כל השחקנים בישראל הם לא שחקנים. הם צועקים וזה, והוא. בגלל שהם לא מחפשים את הדרך להגיע לשחקן."

בארבייט מאכט פריי, זוכת פסטיבל עכו האחרון, מדרך האלד אבו עלי מסכנין את הקהל במסע קצר לתוך השואה, בין היתר במזיאון לוחמי הגטאות. בסוף ההצגה הוא מכה עצמו במקל גדול וזועק: "די, נמאס לי לחיות". אחר כך הוא מגיש את המקל לצופים, ומבקש מהם שיכבו אותו חזק. אחר כך הוא מתפלג, איך הם יגשימו בשמחה להכות את הערבי המשוגע שרוקד עירום על שולחן העינויים. ועגלת חייו עוד עמוסה

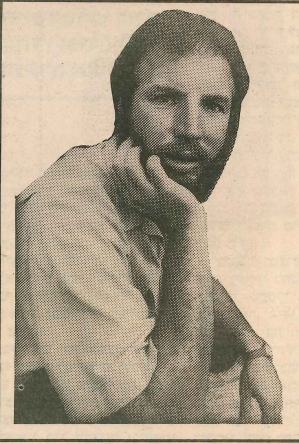
הם לא יודעים מה זה קו אמונתי. כל מה שהם לומרים זה "חטא". זהות אמונית שאם היו מציעים לה לשחק את המלצ, היית מפרז? "אני בונה את התפקיד שלי מתוך החיים שלי, מהבלגאן שלי, מהטוב והרע, ובגלל שאני מכיר את החומת, אני יודע גם מה אני הולך ללבוש. התפקידים הם מהחיים, אמיתיים. אני מעולם לא עשיתי תפקיד כל משהו. כל הזמן עשיתי את האלד אבו עלי, הערבי, הפלסטיני, הישראלי. לעולם לא אעשה את האלד. לא יבוא יום בחיים שלי שאני אעשה משהו אחר. כשהוא אבר לחיות או לא לחיות, הוא אמר את זה. אני לא יכול להרגיש כמותו. אני אגיד 'לחיות או לא לחיות', עם כל הכבוד לו, אני לא יכול לחשוב ככלל. המלט, עם כל הכבוד, אני לא יכול לחשוב ככלל. אני לא יכול לכאוב את זה היום. היום, אבא שלי, אמא שלי, החיים שלי, הם כואבים לי. כואב לי לראות ילד בן 5 נדרס ברחוב. כואב לי על יהודייה, שאומרת לי שהיא לא יכולה להיות תרבה שלי, כי ההורים שלה לא יסבלו כזה מצב. עצר אותי שטר ליד סכנין והתחיל

אז מעייץ גילה לה מה זה התיאטרון אמיתי? "הוא הגדרה שלי, הוא הדרך של התיאטרון. אין עוד תיאטרון בארץ שעובד ככה. זו השיטה שלו. היא קרובה מאוד לשיטה של אמיר אוריין. אוריין ראה את ההצגה שלנו ואמר לי שיש לי מול, שאני בתיאטרון הכי נכון בארץ. רודי הוא כמאי גדול, אמן גדול, מחזאי גדול, ממש. אבל מבחינת תיאטרון ארבעתנו בקבוצה אותו דבר. עבודה זה עבודה, אבל אחרי זה אנתו ממש כמו משפחה. אבל מה שאני צריך לעשות אני עושה. אם יש לי עונש אני מקבל אותו".

מה זה עונש? "הוא הגנול, לכל קבוצה חיוב להיות איה מגחל. הוא הכמאי. כשעושים משהו לא אחראי, או הוא משוער".

הוא שולט בקבוצה? נניח שכל אחד מחברי הקבוצה בא עם רעיונות מנוגדים. הוא מחליט? "רודי עושה את החיבורים. זה התפקיד שלו. הוא מחבר את הרעיונות של כולנו. אבל תמיד מתווכחים, עד שמצאים את החיבור הכי טוב".

פתאום אתה מפורסם. היית די אנונימי עד עכשיו.

"החיים שלי בכפר והחיים שלי בעיר זה חיים בין שמיים וארץ. אני רואה את החיים כשבע קומות. מתחילים בקומה האחרונה בשמיים, ואני רואה את הכפר שלי בקומה הראשונה. אני כבר הגעתי לקומה השובעית, ואני עולה שנה ויורד. אחרי הקומה קומה אני מחפש עוד קומה, למרות שאני מושוכנע שמרותי אבל בכל זאת, אולי יש"

לנודד לי. אמרתי לו שיש לי הצגה עוד מעט, הצגה חשובה, על השואה, שיתן לי ללכת, או הוא אמר לי שרוקד בגלל זה הוא יאחר אותי. תראה איזה אנשים על אלה צריך לעשות הצגה, על לא הבלגאן של אוריין. הוא נראה מה קורה בשטחים, בתל אביב, בעכו, בנחרייה. ישראלים הורגים פלסטינים. פלסטינים הורגים גימ גרמנייה. אני ראתי תמונה שלה בעיתון והורעוץ. אני אומר לך, וימיים לא אכלתי. ראתי את זה בטלוויזיה בלילה והשתגעתי".

כאן מתחיל הסיפור להתספק, ולהידמות לגזעי העצים בגני התיאטרון בעכו. לקראת "אריביט מאכט פריי", למוח כל חברי הקבוצה, כולל אבו עלי, איך נושא השואה מכלל צד אפסרי. אבו עלי לא רק אימץ את התרבות היהודית (לפני שנה הציג את זה סמלית בהצגה שנקראה "האלד אבו עלי נשוי לשתיים", שם ראה אותו הקהל מתחנן עם ערבייה, ובמצע החתונה מריי אותה ומתחנן עם יהודייה), אלא גם הודיע למידע דורות מרחיקים על גורל העם היהודי, הרחוק שגגיעה עד כדי פיתוח יחס מיוחד לעם הגרמני: "אני אגיד לך את האמת: אני שונא גרמנים. שונא אותם. עד לפני שלוש שנים לא ידעתי כלום על השואה. כיום אחותנו, איך הם יכולים לבוא לראות את עולם ובה רגזו ששה מיליון. לא אמרו לנו על זה שרצו להשמיד עם שלם. לפני שלוש שנים נכנסתי לליד רשם, ובכתי כמו תינוק. 'צאתי בוכה, והסתכלתי מה נכנס לשם, וראיתי גרמנים. מאותו יום שנאתי אותם – כוס אחותנו, איך הם יכולים לבוא לראות את מה שהם עושים? הכעס הזה עליהם הלך עד ההצגה האחרונה בפסטיבל. גרמנייה אחת באה לראות את ההצגה. אני ראייה אותה שם והשתגעתי. בקטע שאני מביך לעצמי במקל, בגלל ההשפעה של השואה עלי, נתיח את המקל לגרמנייה, והיא לא תסכים להרכיב את אבן אבן השואה. שאני מקבל את המכתב מכל הגרמנים על ידי הרגשתי בתוך מחנה השמדה. כל השואה של העם היהודי, מה שקורה בשטחים, מה שקורה לי בבית, כל זה התאסף לי פתאום על הראש שקורה לי בתיאטרון. התחלתי לצעוק, ואף אחרי לא יכול היה לעצור אותי כלל, לא הקהל ולא השחקנים. 'גלמריים לקראת ההצגה ראייה ניצולי שואה. התנגותי בדיוק כמו ניצול שואה, שראה את הבן שלו בתוך מחנה השמדה. הגרמנייה ראתה אותי ככה, התחילה לצעוק וביחה מהאולם. יום אחרי זה היא באה וחיבקה אותי, ואמרה לי שהיא השתעפה, שהיא לא יכולה לתפוס את זה. את מה שהם עשו ליהודים, ורוקד ערבי מה קורה לו מזה. למרות שהיא גרמנייה, כאב לי עליה והרגשתי איוש קושי בינינו. שנינו בכינו על אותה קבורה. פתאום הרגשתי עניין של בני אדם, וזה היה בניצול לשנאה שלי לגרמנים. פתאום היינו בראש אחר, ואני והגרמנייה. וככה, בדיוק למחרת, ראייה בעיתון את התמונה של המבורה הגרמנייה שצדקה, שחבתי שאת היא. התחלתי לראות לא בחורה גרמנייה, שיכולה להיות זו שגדנחה, שיכולה לבכות את האבא שלי. תוך שנייה אחת אירבה את החיים שלה. איוה חיים אנתו חיים פה. מחד לחיות במדינה הזאת. למרות ראייה שזה לא השם שלה, או קצת נרגעתי".

"אריביט מאכט פריי" היא פרויקט מיוחד. מסע זעיר וחמש שעות) אל תוך השואה, בלוויית 15 צופים בכל הצגה. המסע הזה כולל סיור בלוחמי הגטאות, ארוחה משותפת, וסיום בתיאטרון עכו. ככה מתאר את זה אבו עלי: "ההצגה בנויה על 50% עבודה של הקהל ו-50% עבודה של השחקנים. אני שואל שאלה ואז אנתו תוניהם לקהל לדבר, להוציא את שלו. הקהל משתלב. כשאני מרצה להם בלוחמי הגטאות על את 874 אלף יהודים נרצחו בטבילניקה, אני רואה את האנשים בוכים. הרמעות שלהם ככה יורדות, עד הכתפיים. משהי בכתה שם פעם, ואמרת לה, גיברת, אנתו לא באנו הנה ללכת, באנו להביך. כשצחקים, צוחקים בייח. כהצגה אחת אמרתי להם שאני גמרת את ההצגה שלי, ויש להם 20 שניות לשאלות. איוה צחקו היה. אמרתי להם יופי, תצחקו, כי לגרמנים לא היה חוש הומור. אפשר לצחוק, אפשר לבכות, אפשר הכל, את זה לא היה ככה. זה התיאטרון שלנו, נתן לך אתה מרבי עם הצופה, הוא מספר לך על החיים שלנו. איפה תמצא את זה התיאטרון היה היה פה איוה שחקן, אבר שואה הולך מהצגה להצגה, אבל אחרי שיצא אצלנו לא רצה לראות הצגה במשך וימיים. 'העניין הזה של ההוצאה בלוחמי הגטאות מאוד קשה לי. ואני בתור ערבי, שיועד מה קורה לעם הפלשטיני, יודע שיש לי כאב בפנים. אני מרגיש את עצמי נרצח עם היהודים, אני התעם שלי. והכאב שלי הוא באותו בור. לפעמים באים ניצולי שואה, ואני רואה איך הם מגיבים כשאני מרבר על הגרמנים הזה. 'עכשיו אני באמת מודרך בלוחמי הגטאות. עשיתי